

УДК 327 (55:73) «1990/2011»

Пилипенко Вікторія Вікторівна

ПОЗИЦІЯ ІРАНУ ЩОДО ПОЛІТИКИ США В ІРАКУ (1990-2011)

Район Перської затоки залишається стратегічно важливою зоною, над якою прагне встановити контроль США та Іран. Ісламська Республіка Іран, будучи лідером в поставках нафти та газу на світовому ринку, зацікавлений у розширенні сфери впливу на важливі нафтогазові поклади контрольовані Іраком, при збереженні статусу одноосібного регіонального лідера. Поруч з цим, після революції 1979 р. головним гаслом зовнішньої політики іранського уряду став антиамериканізм та протистояння будь-якому проникненню США в Близькосхідний регіон.

Поєднання двох протилежних тенденцій у зовнішній політиці Ірану, з огляду на збереження присутності американських військ в Іраку та поглиблення ірано-американського ядерного протистояння, залишає актуальним питання позиції Ірану щодо вторгнення військ США до Іраку в ході двох іракських війн 1990-1991 та 2003-2011 рр.

Не зважаючи на значну актуальність досліджуваної теми, проблема реакції офіційного Тегерана щодо вторгнення американських військових на іракську територію залишається практично невивченою. Іракський вектор іранської зовнішньої політики розглядається в контексті всієї близькосхідної політики ІРІ у працях С. Задонського [2], Ш. Мамаєва [7], Л. Кулагіної [1; 9], У. Шарипова [3], К. Саджадпура [4] та ін. Важливе значення для дослідження зазначеної проблематики відіграють інтерв'ю, виступи в Раді Безпеки ООН іранських президентів Рафсанджані та Ахмадініжада, офіційні проповіді духовних лідерів, статистичні та аналітичні дані щодо позицій сторін, розміщених у періодичних виданнях [6; 8; 10].

Застосування американцями сили у ході двох іракських війнах 1990/1991 та 2003/2011 рр. поставило Іран перед проблемою вибору: підтримати США й домогтися знищення свого головного конкурента – Іраку чи підтримати Ірак проти США, заклавши основи відновлення конкуренції між двома наддержавами ісламського світу. Складність вибору зумовлювалася також загрозою для Ірану втрати статусу регіонального лідера та відмови від ідеї експорту ісламської революції, проголошеної свого часу імамом Хомейні в якості державної доктрини.

З огляду на те, як змінювався статус на міжнародній арені ІРІ, відбувалась еволюція поглядів іранської влади на проблему американсько-іракського протистояння.

Перша іракська війна 1990-1991 рр. хоча і викликала значний резонанс серед провідних держав світу, не знайшла відповідної реакції в ешелонах влади Ірану. Іран зайняв вичікувальну позицію, обґрунтувавши політику невтручання в американсько-іракські справи потребами нормалізації економіки в країні після ірано-іракської війни та неможливості виробити злагоджену систему дій у регіоні, коли зіштовхнулись два потенційні вороги іранської держави [1, с. 172].

Відкрита позиція невтручання у вирішення «іракської кризи» не заважала Ірану форсованими темпами збільшувати кількість озброєння та поширювати ідеологічний вплив на шіїтів із прикордонної іракської території. Збільшення обсягів озброєння на 12% у порівнянні з 1989 р. було своєрідною страховкою для іранської влади на випадок розширення агресії США. Зв'язок іранського духовенства з шіїтською общиною Іраку посилював позиції ІРІ в іракському суспільстві та створював позитивний образ лідера в арабському світі [2].

Поразка Іраку у війні 1990-1991 рр. посилила присутність США у близькосхідному регіоні та активізувала антиамериканську політику Ірану.

Після засідання Ради співпраці арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) 2002 р. за ініціативою Ірану була сформована офіційна позиція арабських країн щодо посилення тиску США на Ірак. Було заявлено, що американська агресія посилить вороже ставлення до США арабських країн та спровокує помсту й численні акції насилля по відношенню до іноземців [3, с. 98].

Розпочаті воєнні дії США в Іраку 2003 р. з метою пошуку й ліквідації зброї масового знищення, встановлення проамериканського режиму, викликали гостру критику й неприйняття іранської влади. При цьому акценти іранської критики були неоднорідними у середовищі світської й духовної влади, провладних сил та опозиції й залежали від внутрішньої ситуації у середині самої країни.

Так, якщо духовний лідер іранців Хаменеї у своїй п'ятничній проповіді 12 квітня відразу після падіння Багдаду запропонував усьому Арабському світу демонструвати вороже ставлення до США, то колишній президент Рафсанджані в інтерв'ю іранській газеті «Рахбар» (видається Центром стратегічних досліджень Ірану) не відкидав можливості діалогу з американською владою щодо ситуації в Іраку [4, с. 37]. Схильність до компромісу може пояснюватися напруженням міжнародної ситуації навколо ядерних розробок Ірану та встановленням в Іраку проіранського шіїтського режиму, що тримається завдяки згуртуванню мас у боротьбі зі США. Вивід американських військ може змінити конфігурацію влади в Іраку та зменшити присутність іранської сторони у стратегічно важливому нафтогазовому регіоні [5].

Проте, не зважаючи на певні відмінності, аналіз заяв політичної еліти упродовж усього періоду іракської війни, дає можливість встановити певні спільні риси у іракському векторі зовнішньої політики Ірану.

Військові дії США на території Іраку розглядаються офіційним Тегераном, як приклад агресії та використання інформаційної війни задля встановлення контролю над Близьким Сходом, багатим на стратегічно важливі енергетичні ресурси. Саме на вирішальній ролі американської пропаганди у розв'язанні війни з Іраком наголошував у своєму листі до президента США, - Дж. Буша лідер ІРІ Махмуд Ахмадінежад. Він неодноразово називає американську присутність в Іраку актом агресії та злочином проти ісламської народності, доводячи необхідність виводу військ США з окупованої ними території [6].

Іракська війна сприймається в Ірані як крок до створення маріонеткової держави, союзної з Ізраїлем та ворожої по відношенню до ІРІ. Свідченням правдивості таких припущень на думку Хаменеї стали спровоковані сутички між сунітами та проіранськи налаштованими шіїтами [7]. З обвинуваченням Ізраїлю у фінансуванні США в іракській війні виступив також Ахмадінежад на конференції ООН, присвяченій проблемі расизму. Зокрема він заявив, що акція проти Іраку була спланована сіоністами та їх союзниками в адміністрації США задля захисту інтересів країн-виробників зброї і володарів світових фінансових монополій [8].

Окрім офіційних заяв, Іран вдався до активних дій на підтримку Іраку у затяжній війні. Підтримка надавалася переважно у вигляді поставок зброї, надання грошових позик та послуг іранських військових у розробці й втіленні воєнних операцій, спрямованих проти присутності США в країні [9].

Ще одним аспектом проникнення ІРІ в Ірак стало сприяння приходу до влади проіранськи налаштованих іракських політичних лідерів. Одним з таких лідерів є прем'єр-міністр Іраку Нурі-аль-Малікі, котрий в ході війни знайшов політичний притулок в Ірані, а на сьогодні агітує за встановлення тісних зв'язків між двома народами. У парламенті Іраку інтереси Тегерана представляють прихильники жорсткого і безкомпромісного шіїтського лідера Муктади ас-Садра, а на вулицях країни – шіїтська міліція, відома як «армія Махді» [10].

З моменту, коли США оголосили про припинення війни в Іраку та початок виведення американських військ з держави, оцінки іранських лідерів щодо іракської війни стають більш радикальними. Відбувається постійне зближення Ірану з Іраком у сфері енергетичної політики та в питаннях протистояння розміщенню американських баз на території регіону. Зокрема Ірак відмовився від збереження американських військових баз на території держави після 2011р.

У відповідь на загострення ситуації навколо іранської ядерної програми, перед ісламською державою нависає проблема повторення «іракського сценарію», а від того співпраця Ірану з Іраком стає більш тісною та плідною. Іран зберігає свій статус регіонального лідера та продовжує виступати в авангарді боротьби проти американського проникнення в регіон Близького Сходу.

Дві іракські війни 1990-1991 та 2003-2011 рр. стали своєрідним каталізатором у формуванні політичної самосвідомості Ірану, який поступово перетворювався на регіонального лідера в ісламському світі. Реакція офіційного Тегерану на «іракську кризу» була віддзеркаленням політичних настроїв, що склалися в країнах Близького Сходу.

Позиція Ірану еволюціонувала від нейтралітету й гасел невтручання у внутрішні справи іншої держави на початку 1990-х до активних акцій протесту проти американського проникнення в регіон в 2000-х рр. Іран заявив про себе як про силу, здатну протистояти будь-яким спробам, що принижують його життєві інтереси. Очевидне бажання США встановити тотальний контроль над Перською затокою та країнами Близького Сходу, а також вплив ізраїльського капіталу у боротьбі з ісламом, сприяли розширенню економічної й військової співпраці з потенційним конкурентом в регіоні – Іраком.

Таким чином, у 2000-х рр. Іран заявив про себе, як про значну силу антиамериканського спрямування. Захист ним інтересів Іраку був зумовлений необхідністю витіснення американців з економіки Близького Сходу та недопущенні перетворення Іраку на плацдарм наступу США проти Ірану. Поглиблення протистояння між ІРІ та США буде лише стимулювати подальше зближення двох потужних енергетичних держав – Ірану та Іраку й поглиблюватиме політичну кризу в ісламському світі.

Література

- 1. Кулагина Л.М.** Основные направления внешней политики ИРИ на современном этапе / Л. М. Кулагина // Ближний Восток и современность. – М., 1996. – с. 170-182.
- 2. Задонский С.:** Ирано-иракские отношения на современном этапе / С. Задонский [Електронний ресурс]. – режим доступу до статті: [http:// www.centrasia.ru/newsA.php?st=1249332180](http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1249332180)
- 3. Шарипов У. З.** Персидский залив: нефть – политика и войны / У. З. Шарипов – М., 2000. – 185 с.
- 4. Саджадпур Карим** Читая Хаменеи: взгляды на мир самого влиятельного деятеля Ирана / Карим Саджадпур. – М., 2009. – 51 с.
- 5. Иран** на Ближнем Востоке: сотрудничество, соперничество, интересы. [Електронний ресурс]. – режим доступу до статті: [http:// IRANNews/](http://IRANNews/)
- 6. Письмо** президента Исламской Республики Иран Махмуда Ахмадинежада Джорджу Бушу. [Електронний ресурс]. – режим доступу до статті: [http:// varvar.ru](http://varvar.ru)
- 7. Мамаев Шамсудин** США и Иран: тайная война за Ирак [Електронний ресурс]. – режим доступу до статті: [http:// www.iran.ru](http://www.iran.ru)
- 8. Полный текст выступления** президента Ахмадинежада на конференции ООН по вопросам расизма 22.04.2009 [Електронний ресурс]. – режим доступу до статті: [http:// infoforum.ru](http://infoforum.ru)
- 9. Кулагина Л.М.** Внешняя политика ИРИ после войны в Ираке / Л. М. Кулагина. – [Електронний ресурс]. – режим доступу до статті: [http:// lawsector.ru](http://lawsector.ru).
- 10. США** убежали из Ирака [Електронний ресурс]. – режим доступу до статті: [http:// ARMENIA Today](http://ARMENIA Today).